

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญ

ภายใต้ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ โดยมีบริบทการเปลี่ยนแปลงในกระแสโลกาภิวัตน์ ที่ปรับเปลี่ยนอย่างรวดเร็วและซับซ้อนมากยิ่งขึ้น จึงได้มีการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศที่เหมาะสม โดยเสริมสร้างความแข็งแกร่งของโครงสร้างของระบบต่างๆ ภายในประเทศให้มีศักยภาพ สามารถแข่งขันได้ในกระแสโลกาภิวัตน์ รวมถึงการสร้างฐานความรู้ให้เป็นภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้อย่างรู้เท่าทัน ควบคู่ไปกับการกระจายการพัฒนาที่เป็นธรรม และเสริมสร้างความเท่าเทียมกันของกลุ่มคนในสังคม เสริมความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น พร้อมทั้งฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้คงความสมบูรณ์เป็นรากฐานการพัฒนาที่มั่นคงให้เป็นฐานการดำรงวิถีชีวิตของชุมชนและสังคมไทย โดยมียุทธศาสตร์การพัฒนาที่สำคัญในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554), หน้า 1 – 8) อันได้แก่

- (1) ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้
- (2) ยุทธศาสตร์การสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ
- (3) ยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลและยั่งยืน
- (4) ยุทธศาสตร์การพัฒนาบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพและการสร้าง ความมั่นคงของฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

จากยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศทั้ง 4 ยุทธศาสตร์ข้างต้น เมื่อพิจารณาถึงจังหวัดเชียงใหม่เองมีวิสัยทัศน์ของการพัฒนา คือ “นครแห่งชีวิตและความมั่งคั่ง เป็นเมืองที่ให้ความสุขและชีวิตที่มีคุณค่าแก่ผู้อยู่อาศัยและผู้มาเยือน ในฐานะเมืองที่น่าอยู่และน่าท่องเที่ยวในระดับเอเชีย พร้อมกับเป็นประตูการค้าการลงทุนสู่สากล” สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาของประเทศ และถ้าพิจารณาถึงพันธกิจที่จังหวัดเชียงใหม่ได้จัดทำขึ้น อันมีความสัมพันธ์กับยุทธศาสตร์หลักของประเทศคือ

- (1) อนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมให้ยั่งยืน (Conservation of Natural Resources & Culture)
- (2) ส่งเสริมและพัฒนาชุมชนเมืองและชนบทให้มีความสวยงาม ความสุขและเป็นเมืองที่น่าอยู่ (Harmonization of Urban & Rural Development)
- (3) ส่งเสริมและพัฒนาการผลิตสินค้าและบริการที่ได้มาตรฐานสากล (International Standard of Products & Services)
- (4) ส่งเสริมและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Attention to Human Resource Development)
- (5) นำระเบียบวาระแห่งชาติมาเป็นแนวทางในการพัฒนา (National Agenda Focused)
- (6) พัฒนาให้เป็นศูนย์กลางการคมนาคมและการบริการ (Global City : Aviation Hub, Digital & IT)
- (7) พัฒนาส่งเสริมให้เป็นเมืองที่พร้อมต่อการลงทุนและการท่องเที่ยว (Most Attractive City to invest & to visit)
- (8) ดำเนินการพัฒนา โดยการเชื่อมโยงและสร้างเครือข่ายในระดับอนุภูมิภาค ระดับประเทศ และกลุ่มจังหวัด (Alliance for Development)
- (9) บูรณาการบริการสู่ประชาชน เพื่อความพึงพอใจของประชาชน (Intergraded Service for People)

การพัฒนาของจังหวัดเชียงใหม่ที่ผ่านมา ปรากฏว่าไม่สามารถดำเนินการพัฒนาได้ตามเป้าที่ตั้งไว้อย่างครบถ้วน ซึ่งการที่จังหวัดเชียงใหม่จะสามารถดำเนินงานให้เป็นไปตามพันธกิจที่ได้กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพแล้ว จำเป็นต้องดำเนินงานพัฒนาโดยอาศัยจุดแข็งและโอกาสของสภาพแวดล้อมของจังหวัดเอง นอกเหนือจากนี้ยังต้องจัดปัญหาและอุปสรรคของสภาพแวดล้อมอันจะเป็นผลให้บรรลุการพัฒนาดังกล่าวได้ ซึ่งผลการวิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อน (SWOT) ของการพัฒนาตามยุทธศาสตร์ดังกล่าวข้างต้น อธิบายได้ดังนี้ (ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดเชียงใหม่แบบบูรณาการ พ.ศ. 2547 – 2551 หน้า 10 – 12)

จุดแข็ง (Strengths: S)

- (1) ชุมชนมีภูมิปัญญาท้องถิ่น สามารถผลิตสินค้าหัตถอุตสาหกรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว
- (2) ชุมชนมีวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ทั้งด้านภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปวัฒนธรรมและโบราณสถาน

(3) ในเขตเมืองมีความเจริญทางเศรษฐกิจสูง เป็นศูนย์กลางการค้า การลงทุน การเงิน การธนาคารและการบริการต่างๆ

(4) มีความพร้อมในด้านสาธารณูปโภค และระบบการคมนาคมขนส่งทั้งทางบกและทางอากาศที่ได้มาตรฐาน

(5) มีความพร้อมด้านสถาบันการศึกษาและบริการทางการแพทย์ทั้งของภาครัฐและภาคเอกชนรองรับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของจังหวัดและภาคเหนือ

(6) แรงงานมีอัตราศึกษาไม่ตรี เหมาะกับงานด้านการบริการ

(7) มีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ รวมทั้งเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารสำคัญของประเทศ

(8) ชุมชนมีความตื่นตัวในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาและช่วยตรวจสอบการทำงานของภาครัฐ โดยมีการรวมตัวเป็นองค์กรและสร้างเครือข่ายในการดำเนินงาน

จุดอ่อน (Weaknesses : W)

(1) ในพื้นที่ชนบทที่อยู่ห่างไกลและชุมชนบนพื้นที่สูง มีปัญหาความยากจน และปัญหาคุณภาพชีวิต เนื่องจากขาดโอกาสในการพัฒนาในทุกด้าน

(2) ภาวการณ์เกษตรขาดการพัฒนาอย่างครบวงจร

(3) ขาดการเชื่อมโยงการพัฒนาระหว่างเขตเมืองกับเขตชนบท

(4) วิสาหกิจชุมชน และ SMEs ยังไม่เข้มแข็งพอสำหรับการแข่งขันในตลาดการค้าเสรี ส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบจากการเข้ามาแข่งขันของธุรกิจจากส่วนกลางและธุรกิจข้ามชาติ

(5) ขาดแคลนแรงงานในระดับล่าง ต้องพึ่งพาแรงงานต่างถิ่น

(6) ค่านิยมของแรงงานในท้องถิ่นขอบहुदงานตามประเพณี ขาดความทุ่มเทในการทำงาน

(7) แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นจุดขายทั้งทางธรรมชาติและโบราณสถาน เริ่มเสื่อมโทรม ขาดการอนุรักษ์อย่างถูกต้อง

(8) ขาดการบริหารด้านการท่องเที่ยว การจัดมาตรฐานของแหล่งท่องเที่ยว และการควบคุมอุปสงค์ (Demand) – อุปทาน (Supply) ด้านการท่องเที่ยวที่เหมาะสม

(9) ขาดการวางผังเมืองที่ดี (zoning) เพื่รองรับการพัฒนาในอนาคต และขาดการบังคับใช้ผังเมืองที่มีประสิทธิภาพ

(10) มีปัญหาการจราจรในเมืองใหญ่ เนื่องจากขาดระบบขนส่งสาธารณะที่ดี

(11) มีปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม เช่น ปัญหาขยะ น้ำเสีย มลภาวะทางเสียง มลภาวะทางอากาศ รวมถึงการบุกรุกพื้นที่ป่าและที่ดิน ทั้งของรัฐและเอกชน

(12) เชียงใหม่มีหน่วยงานเป็นจำนวนมากทั้งในภาครัฐและเอกชน จึงทำให้ขาดเอกภาพในการบริหารราชการ โดยเฉพาะการนำนโยบายไปปฏิบัติให้สัมฤทธิ์ผลได้ยากลำบาก

(13) ขาดการวางแผนการประชาสัมพันธ์อย่างมีเอกภาพ และขาดศูนย์รวมข้อมูลข่าวสารที่ครบวงจร

โอกาส (Opportunities: O)

(1) รัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจระดับรากหญ้า โดยมีโครงการสำคัญหลายโครงการ เช่น OTOP และกองทุนหมู่บ้านฯ

(2) รัฐบาลมีนโยบายผลักดันให้สนามบินเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางการบิน (Aviation Hub) ของภูมิภาค ทำให้มีโอกาเป็นศูนย์กลางการค้าการลงทุน เชื่อมโยงเศรษฐกิจกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะกับกลุ่มประเทศใน GMS และเอเชียใต้

(3) รัฐบาลสนับสนุนโครงการขนาดใหญ่ที่จะส่งเสริมให้เชียงใหม่เป็นตลาดการประชุมสัมมนาในระดับนานาชาติ

(4) รัฐบาลมีนโยบายผลักดันให้เชียงใหม่เป็น IT CITY สำหรับการพัฒนาอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์ และการให้บริการประชาชน (e-Province)

(5) รัฐบาลสนับสนุนให้เชียงใหม่เป็นเจ้าภาพจัดงานระดับนานาชาติ และเป็นสถานที่ต้อนรับอาคันตุกะสำคัญของประเทศ

(6) รัฐบาลสนับสนุนการแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมของจังหวัด เช่น โครงการจัดการขยะมูลฝอยแบบครบวงจร โครงการขุดลอกแม่น้ำปิง เป็นต้น

(7) มีหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านมาตรฐานของสินค้าเกษตร อุตสาหกรรม และบริการหลายหน่วยงาน สร้างโอกาสในการจัดตั้งสถาบันมาตรฐานของภาคเหนือ

(8) แนวโน้มการค้าการท่องเที่ยวของโลก เน้นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และเชิงสุขภาพ

(9) พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ สนับสนุนให้มีการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น มีคุณภาพเท่าเทียมกันและทั่วถึง

(10) มีโอกาสเป็นศูนย์กลางการศึกษานานาชาติ และศูนย์กลางวัฒนธรรมของภูมิภาคอินโดจีน

(11) มีโอกาสพัฒนาระบบการให้บริการประชาชนผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ (e-Province) เนื่องจากมีความพร้อมในด้านสาธารณูปโภคด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ

ข้อจำกัด (Threats: T)

- (1) รัฐบาลมีข้อจำกัดด้านงบประมาณในการพัฒนา โดยเฉพาะงบลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับพื้นที่ชนบทห่างไกล
- (2) ภาวะการแข่งขันทางเศรษฐกิจมีแนวโน้มทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้น เช่น การใช้มาตรการกีดกันทางการค้าที่มีใช้อยู่
- (3) ประเทศจีนเข้าเป็นสมาชิก WTO อาจส่งผลให้สินค้าเกษตรจากจีนเข้ามาแข่งขันกับสินค้าเกษตรภายในประเทศ
- (4) มีปัญหาความกังวลเกี่ยวกับการก่อวินาศกรรม และโรคระบาด ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของผู้บริโภคในต่างประเทศ รวมถึงยอดสั่งซื้อสินค้าลดลง
- (5) มีการชะลอตัวของนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศที่ประสบปัญหาเศรษฐกิจ เช่น สหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่น เป็นต้น
- (6) มีปัญหาด้านความมั่นคง ปัญหายาเสพติด และปัญหาแรงงานต่างด้าว ในบริเวณชายแดน
- (7) มาตรการการบังคับใช้กฎหมายด้านสิ่งแวดล้อมยังไม่จริงจังและต่อเนื่อง ส่งผลให้มีการบุกรุกทำลายป่าต้นน้ำ โบราณสถาน และรุกคืบที่ดินทั้งของรัฐและเอกชน
- (8) ภาคเอกชนยังขาดโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานของภาคราชการและท้องถิ่น

เมื่อวิเคราะห์ถึงความเป็นไปได้ของการพัฒนาจังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้อัตลักษณ์ของจังหวัดที่มีอยู่ คือ มีจุดแข็ง และโอกาสที่ได้รับ โดยพยายามลบจุดอ่อนของตนเอง รวมถึงหลีกเลี่ยงข้อจำกัดที่จะเกิดขึ้นได้ คณะวิจัยได้สรุปแนวทางในการพัฒนาตามยุทธศาสตร์การพัฒนาที่สำคัญในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 คือ การให้ความสำคัญกับความรู้ของประชาชน โดยพยายามให้ประชาชนมีส่วนร่วมกันในการแก้ไขและพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะประชาชนในท้องถิ่นด้วยแล้ว หากประชาชนมีโอกาสในการพัฒนาความรู้รวมถึงการพัฒนาการจัดการการเรียนรู้ด้วยตนเองแล้ว ผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนา จะสามารถแก้ไขปัญหาและตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของประชาชนเหล่านั้นได้อย่างเต็มศักยภาพของท้องถิ่นเอง ซึ่งลักษณะของการ

คณะนักวิจัยได้เล็งเห็นแนวทางในการวิจัยร่วมกับประชาชนในการจัดการการเรียนรู้ (Learning Management) ภายใต้อุทธศาสตร์การพัฒนาของประเทศ ตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ซึ่งแนวทางการวิจัยครั้งนี้จะทำการศึกษาในเขตพื้นที่ท้องถิ่น (เมืองและชนบท: Rural and Urban) ของจังหวัดเชียงใหม่ โดยมีแนวทางการวิจัยภายใต้อุทธศาสตร์ 4 ข้อ ดังนี้

(1) ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนให้มีคุณธรรมนำความรู้ เกิดภูมิคุ้มกัน โดยพัฒนาจิตใจควบคู่กับการพัฒนาการเรียนรู้ของคนทุกกลุ่มทุกวัยตลอดชีวิต สร้างและพัฒนากำลังคนที่เป็นเลิศโดยเฉพาะในการสร้างสรรค์นวัตกรรมและองค์ความรู้ ส่งเสริมให้คนไทยเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต จัดการองค์ความรู้ทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์ความรู้สมัยใหม่ ตั้งแต่ระดับชุมชนถึงระดับประเทศ สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมได้อย่างเหมาะสม

(2) ยุทธศาสตร์การสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ โดยให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยการส่งเสริมการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำในรูปแบบที่หลากหลาย ให้เกิดกระบวนการจัดการองค์ความรู้และระบบ

(3) ยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลและยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับการปรับโครงสร้างการผลิตเพื่อเพิ่มผลิตภาพและคุณค่าของสินค้าและบริการบนฐานความรู้และความเป็นไทย โดยใช้กระบวนการพัฒนากลัสเตอร์และห่วงโซ่อุปทานรวมทั้งเครือข่ายชุมชนบนรากฐานของความรู้สมัยใหม่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมไทย และความหลากหลายทางชีวภาพ เพื่อสร้างสินค้าที่มีคุณภาพและมูลค่าสูง มีตราสินค้าเป็นที่ยอมรับของตลาด รวมถึงการสร้างภูมิคุ้มกันของระบบเศรษฐกิจ โดยการบริหารเศรษฐกิจส่วนรวมอย่างมีประสิทธิภาพ

(4) ยุทธศาสตร์การพัฒนาบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพและการสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม โดยให้ความสำคัญกับการรักษาฐานทรัพยากรและความสมดุลของระบบนิเวศน์ เพื่อรักษาสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ โดยพัฒนาระบบฐานข้อมูลและสร้างองค์ความรู้ ส่งเสริมสิทธิชุมชนและการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร การสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยการปรับแผนการผลิตและพฤติกรรมผู้บริโภคไปสู่การผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน เพื่อลดผลกระทบต่อฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยใช้กลไกทางเศรษฐศาสตร์ทั้งด้านการเงินและการคลัง การสร้างตลาดสินค้าและบริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รวมทั้งพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการเพื่อลดมลพิษและควบคุมกิจกรรมที่จะส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต

จากที่มาและความสำคัญข้างต้น คณะนักวิจัยได้กำหนดกรอบแนวทางในการวิจัยร่วมกับประชาชนในการจัดการการเรียนรู้ (Learning Management) โดยกำหนดกรอบพื้นที่ท้องถิ่น (เมืองและชนบท : Rural and Urban) ของจังหวัดเชียงใหม่ อาศัยตัวแทนที่สามารถพัฒนาการจัดการการเรียนรู้แล้วสามารถนำไปใช้กับท้องถิ่นของตนเองได้ คณะนักวิจัยได้ทำการ

ด้วยเหตุนี้ คณะผู้วิจัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ จึงได้จัดการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เพื่อศึกษาถึงปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นในด้านการจัดการการเรียนรู้เพื่อพัฒนาท้องถิ่น ของจังหวัดเชียงใหม่ขึ้น ในวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2549 โดยรูปแบบการวิจัยเป็นแบบการ ปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ซึ่งผู้เข้าร่วมการวิจัยครั้งนี้ได้แก่

(1) สมาชิกขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ทั้งสิ้น 85 แห่ง ในจังหวัด เชียงใหม่ อันได้แก่ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล รองนายก และรองปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล พัฒนาการประจำตำบล นักวิชาการเศรษฐกิจและ นักวิชาการด้านต่างๆ ของ อบต.

(2) นักวิจัยของโครงการ ได้แก่ นักวิจัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ นักวิจัยของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ นักวิจัยของมหาวิทยาลัยพายัพและนักวิจัยของมหาวิทยาลัย แม่โจ้

ผลการวิจัยเชิงปฏิบัติการครั้งนี้ได้ข้อสรุปเป็นความต้องการในการจัดการ การเรียนรู้เพื่อพัฒนาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม สามารถสรุปได้ 4 ด้าน ดังนี้

- (1) การจัดการการเรียนรู้เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในด้านเศรษฐกิจ การเกษตร และการท่องเที่ยว
- (2) การจัดการการเรียนรู้เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในด้านการศึกษา
- (3) การจัดการการเรียนรู้เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในด้านสังคมและวัฒนธรรม
- (4) การจัดการการเรียนรู้เพื่อพัฒนาท้องถิ่นในด้านอนามัยและสิ่งแวดล้อม

ซึ่งความต้องการทั้ง 4 ด้านข้างต้นนี้ ทางสมาชิกของ อบต. อยากมีส่วนร่วม กับ หน่วยงานต่างๆ โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ซึ่งเป็นผู้จัดงานวิจัยครั้งนี้แล้ว อยากให้ ทางคณะผู้วิจัยได้ทำการพัฒนาโครงการวิจัยเพื่อตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นให้ครบทั้ง 4 ด้าน โดยการวิจัยครั้งนี้ได้ประเมินความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมโครงการทั้งหมด ซึ่งพบว่า 100%

ดังนั้น คณะผู้วิจัยอันประกอบด้วย นักวิจัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ซึ่งเป็นผู้มีส่วนบทบาทในการมีส่วนร่วมกับท้องถิ่นจังหวัดเชียงใหม่เป็นอย่างมาก ภายใต้วิสัยทัศน์ของมหาวิทยาลัยที่ได้กำหนดไว้ว่า “มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ เป็นมหาวิทยาลัยเพื่อท้องถิ่น” ด้วยแล้ว จึงเป็นความสอดคล้องที่เหมาะสมกับการดำเนินงานวิจัยโครงการ “CMRU – SML” นี้เป็นอย่างยิ่ง อีกทั้งมหาวิทยาลัยเอง ยังได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ในการสนับสนุนงานวิจัยครั้งนี้ ซึ่งถือได้ว่างานวิจัยโครงการนี้เป็นการวิจัยเชิงบูรณาการอย่างแท้จริง

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

โครงการวิจัยเรื่อง “การจัดการการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ของภาคชนบท และชุมชนเมือง จังหวัดเชียงใหม่” มีวัตถุประสงค์ของโครงการ คือ

- (1) เพื่อเพิ่มศักยภาพของนักวิจัยท้องถิ่น ด้านกระบวนการจัดการการเรียนรู้ (LM) ให้สามารถพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นของตนเองได้อย่างเหมาะสม
- (2) เพื่อให้สมาชิกของชุมชนในท้องถิ่น สามารถใช้กระบวนการจัดการการเรียนรู้ (LM) ในการสร้างแผนชุมชนเพื่อการยกระดับการพัฒนาท้องถิ่น ทั้งในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ และการพัฒนาทางด้านสังคม ได้อย่างเหมาะสมตามบริบทของท้องถิ่นของตนเอง เปรียบเสมือนการพัฒนาจากรากหญ้าไปสู่รากแก้วที่แข็งแกร่ง
- (3) เพื่อศึกษาการจัดการเรียนรู้ในการเพิ่มศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ต่อการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนในท้องถิ่นจังหวัดเชียงใหม่
- (4) เพื่อเพิ่มศักยภาพของคนในชุมชนให้รู้จักการใช้การสื่อสารชุมชนแบบมีส่วนร่วม และใช้เทคโนโลยีของชุมชน ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นของตนเองได้อย่างเหมาะสม
- (5) เพื่อวัดมูลค่าเพิ่มของการจัดการสินทรัพย์ชุมชน ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ภาคชนบท และชุมชนเมือง จังหวัดเชียงใหม่ อันเกิดจากการจัดการเรียนรู้โครงการ “CMRU – SML”

1.3 ขอบเขตของโครงการวิจัย

งานวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วมในการจัดการการเรียนรู้เพื่อหาแนวทางการพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลต่อการเพิ่มศักยภาพในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นของตนเองได้อย่างเหมาะสมตามบริบทของชุมชนนั้นๆ โดยมีขอบเขตของโครงการวิจัยเริ่มจากการศึกษาครั้งนี้จะทำการศึกษาดังศักยภาพการพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลที่มีความต้องการเข้าร่วมโครงการในพื้นที่ของจังหวัดเชียงใหม่ทั้งสิ้น 120 ตำบล เพื่อเข้าร่วมโครงการวิจัย อาศัยวิธีการแบบมีส่วนร่วม (PAR) เพื่อสะท้อนปัญหาและความต้องการขององค์การบริหารส่วนตำบลแต่ละแห่ง เพื่อตอบสนองการพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างเต็มที่ หลังจากนั้นจะใช้กระบวนการจัดการการเรียนรู้ (LM) ในการเพิ่มศักยภาพการพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลตามความเหมาะสมของบริบทชุมชนตำบลนั้นๆ ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้จะทำการศึกษาเป็น 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 เป็นการกำหนดแนวทางการพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดเชียงใหม่ที่เข้าร่วมโครงการ และระยะที่ 2 เป็นการยกระดับการพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลต้นแบบและนำผลการขยายผลการวิจัยให้ครอบคลุมทั่วทั้งจังหวัดเชียงใหม่ต่อไป

1.4 วิธีการศึกษา

การวิจัยเรื่อง “การจัดการการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ของภาคชนบทและชุมชนเมือง จังหวัดเชียงใหม่” มีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

1.4.1 ประชากรที่ศึกษาและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ เจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่จำนวนทั้งสิ้น 120 คน

การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง โดยวิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi – stage random sampling) โดยมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีความต้องการเข้าร่วมโครงการ ใช้วิธีสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified sampling) จากอำเภอต่างๆ ที่สนใจจะเข้าร่วมโครงการทั้งหมด 24 อำเภอ

ขั้นตอนที่ 2 กำหนดการเลือกเจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล โดยวิธีสุ่มแบบเจาะจง ตามวัตถุประสงค์ (Purposive sampling) ที่มีความต้องการเข้าร่วมโครงการได้แก่

- (1) นายกองค้การบริหารส่วนตำบลหรือตัวแทน
- (2) ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล
- (3) เจ้าหน้าที่วิเคราะห์ขององค์การบริหารส่วนตำบลหรือตัวแทน

ขั้นตอนที่ 3 กำหนดกลุ่มของตัวอย่างแบ่งเป็น 4 ด้าน คือ 1.ด้านเศรษฐกิจ การเกษตร และการท่องเที่ยว 2.ด้านสังคม 3.ด้านการศึกษา 4.ด้านอนามัยและสิ่งแวดล้อม

1.4.2 ข้อมูลและเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

(1) ข้อมูลปฐมภูมิ

ได้แก่การสืบค้นข้อมูลของกลุ่มตัวอย่าง (ชุมชน) ที่เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลจะนำมาศึกษาเป็นกรณีศึกษาสำหรับการพัฒนาเป็นต้นแบบ โดยการจดบันทึก ประกอบกับวิธีการสังเกตการณ์และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยมีสมาชิกของกลุ่มเป็นผู้ร่วม กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (PAR) และให้ข้อมูลตลอดระยะเวลาของการดำเนินงานวิจัย (Participatory research)

(2) ส่วนข้อมูลทุติยภูมิ

เป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลเบื้องต้นด้านต่างๆ ได้แก่ การบริหาร การจัดการองค์กร การก่อเกิดองค์กลุ่ม ปัญหาและความต้องการในการพัฒนา ทั้งด้านเศรษฐกิจ และ สังคม เป็นต้น โดยการศึกษาครั้งนี้จะเป็นการศึกษาแบบการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (PAR) ดังนั้น จึงมีส่วนราชการและองค์กรที่เกี่ยวข้อง ถือว่าเป็นผู้ร่วมวิจัยในท้องถิ่นด้วยที่สำคัญ คือ องค์การบริหารส่วนตำบล สถานีอนามัยประจำตำบล สำนักงานเกษตรตำบล สำนักงานสหกรณ์ เป็นต้น

(3) ชนิดของเครื่องมือ

(3.1) ใช้แบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกต (Interview schedule)

เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่มีลักษณะคำถามซึ่งกำหนด คำตอบไว้ล่วงหน้าให้เลือกตอบ (Close ended questions) และคำตอบแบบให้เติมคำตอบ (open ended questions) โดยนักวิจัยจะเป็นผู้ทำการสัมภาษณ์และสังเกต เพื่อบันทึกข้อมูลที่ได้จากกลุ่ม ชุมชน โดยแบ่งเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์เป็น 3 ตอน

- 1) ข้อมูลลักษณะพื้นฐานทางด้านสังคมและเศรษฐกิจของกลุ่มชุมชน
- 2) ข้อมูลสภาพทั่วไปด้านการบริหารการจัดการกลุ่ม การก่อเกิดกลุ่ม
- 3) ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและความต้องการของกลุ่ม เพื่อการพัฒนา

กลุ่ม ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม นอกเหนือจากการสัมภาษณ์และสังเกตแล้ว การที่จะได้ ข้อมูลให้ครบถ้วนจำเป็นต้องเก็บข้อมูลโดยอาศัยวิธีการดังต่อไปนี้

3.1) การจัดเวทีชาวบ้าน เพื่อระดมความคิดเห็นและหาข้อตกลง

3.2) การจัดการประชุมกลุ่มย่อย เพื่อติดตามผลงานและประเมินผลและร่วมกันแก้ไขปัญหา

3.3) การสังเกตเป็นการสังเกตการทำงานในกระบวนการผลิตในขั้นตอนต่างๆ

3.4) การศึกษางานกลุ่มอื่นๆ ที่ประสบความสำเร็จ

3.5) การวางแผนและการพัฒนาระบบการจัดการ

3.6) การอบรม โดยให้ความรู้แก่เจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล และกลุ่มชุมชนที่เจ้าหน้าที่เลือกมาในด้านต่าง ๆ ตามความต้องการของกลุ่ม

1.4.3 การวิเคราะห์และประเมินผล

การวิจัยครั้งนี้จะใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้สถิติและร้อยละประกอบการอธิบายเชิงพรรณนา โดยใช้เกณฑ์การประเมินโครงการ การจัดการการเรียนรู้ต่อการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน อาศัยตัวชี้วัดความมั่นคงของมนุษย์ (Human Security Indicators : HIS) 10 มิติ เพื่อประเมินชุดโครงการวิจัย ว่าเมื่อสมาชิกของชุมชนได้รับการจัดการการเรียนรู้ส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนของตนเองได้หรือไม่และได้ในระดับใด

1.5 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

การวิจัยเรื่อง การจัดการการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ของภาคชนบทและชุมชนเมือง จังหวัดเชียงใหม่” สามารถตอบสนองยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) โดยสามารถระบุประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับในด้านต่างๆ ดังนี้

(1) ด้านองค์ความรู้

1) บริบทและศักยภาพชุมชนในท้องถิ่น ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ของจังหวัดเชียงใหม่

2) สภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ของจังหวัดเชียงใหม่

3) กระบวนการจัดการการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ของจังหวัดเชียงใหม่

4) ผู้ช่วยนักวิจัย (นักศึกษา) ได้เรียนรู้ร่วมกับชุมชน ในการใช้ความรู้ทางวิชาการของตนเอง นำมาปฏิบัติจริงกับการพัฒนาของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่

5) นักวิจัยท้องถิ่น (อบต.) ได้รับการพัฒนาศักยภาพของการวิจัยในชุมชน สามารถเรียนรู้ร่วมกับชุมชน ในการใช้ความรู้ทางวิชาการที่ได้รับการพัฒนา นำมาปฏิบัติจริงกับการพัฒนาของชุมชน ในท้องถิ่นของตนเอง

6) ชุมชนได้รับการพัฒนาองค์ความรู้ด้านการจัดการการเรียนรู้ และได้ปฏิบัติจริงกับชุมชนของตนเอง

(2) ด้านการพัฒนา

1) ชุมชนในท้องถิ่นของจังหวัดเชียงใหม่ ได้มีการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

2) ชุมชนในท้องถิ่นของจังหวัดเชียงใหม่ได้รับการแก้ไขปัญหาและได้รับการตอบสนองความต้องการในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

3) ผู้ช่วยนักวิจัย (นักศึกษา) ได้รับการพัฒนาความรู้ความสามารถจากการเรียนรู้ร่วมกับชุมชน

4) นักวิจัยท้องถิ่น (อบต.) ได้รับการพัฒนาศักยภาพของการวิจัยในชุมชน

(3) หน่วยงานต่างๆ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับโครงการสามารถนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ได้ดังนี้

1) องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) สามารถพัฒนาบุคลากรของตนเองให้เป็นนักวิจัยระดับท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม

2) กลุ่มชุมชนในท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ สามารถพัฒนาบุคลากรของกลุ่มของตนเองในการสร้างและเพิ่มแผนชุมชนของตนเองได้อย่างเหมาะสม

3) มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ นำผลงานวิจัยไปพัฒนาการเรียนการสอน ให้แก่นักศึกษา

4) นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ได้รับประสบการณ์ตรงจากการวิจัย

(4) แผนการถ่ายทอดเทคโนโลยีหรือผลการวิจัยสู่กลุ่มเป้าหมาย

ผลงานวิจัยนี้คณะผู้วิจัยจะเผยแพร่ในสื่อต่างๆ เช่น หนังสือพิมพ์ วารสารทางด้านธุรกิจ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ การประชุมวิชาการต่างๆ รวมทั้งฝึกอบรมให้กับผู้สนใจ

1.6 นิยามศัพท์

การจัดการการเรียนรู้ (Learning Management: LM)

การจัดการการเรียนรู้ (learning management: LM) หมายถึง กระบวนการจัดการการเรียนรู้สู่ความเป็นสุขและความสำเร็จ ซึ่งประกอบไปด้วยการเรียนรู้ในตนเอง การเรียนรู้ร่วมกับเพื่อน การเรียนรู้ร่วมกันกับองค์กรพันธมิตร และการเรียนรู้ร่วมกันทุกฝ่าย ผ่านกระบวนการ 4 ลำดับ คือ กระบวนการผสาน กระบวนการกรอง กระบวนการตกตะกอน และกระบวนการตกผลึก

การจัดการความรู้ (Knowledge Management: KM)

การจัดการความรู้ (Knowledge Management: KM) หมายถึง เครื่องมือพัฒนาผลงานของบุคคล องค์กร เครือข่าย และพัฒนาสังคมในภาพรวมในยุคสังคม เศรษฐกิจบนฐานความรู้

เศรษฐกิจและสังคม (Socio – Economics)

เศรษฐกิจ หมายถึง กิจกรรมของมนุษย์แต่ละคน และกิจกรรมของสังคมโดยรวมของมนุษย์ ที่เกี่ยวกับการผลิตสินค้าและบริการ การแลกเปลี่ยนหรือซื้อขายสินค้าและบริการ และการบริโภคสินค้า

ระบบเศรษฐกิจ (economic system) หมายถึง กลุ่มบุคคลของสังคมที่รวมตัวกันเป็นกลุ่มของสถาบันทางเศรษฐกิจต่างๆ ซึ่งยึดถือแนวปฏิบัติแนวทางเดียวกันในการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน คือ อำนาจความสะดวกในการที่จะแก้ไขปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจ เพื่อให้สามารถนำความต้องการให้แก่บุคคลต่างๆ ที่อยู่ร่วมกันในสังคมนั้น ให้ได้รับประโยชน์มากที่สุด เกิดประสิทธิภาพสูงสุด รูปแบบของระบบเศรษฐกิจ

สังคม หมายถึง กลุ่มคนที่อยู่ร่วมกัน มีความสัมพันธ์กันพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีระเบียบกฎเกณฑ์ และความเชื่อถือที่สำคัญๆ ร่วมกัน ตลอดจนมีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกันเอง และระหว่างบุคคลกับกลุ่มสังคม

ดังนั้นเมื่อนำความหมายของคำว่าเศรษฐกิจและคำว่าสังคม มารวมกัน แล้วพิจารณาให้คำจำกัดความใหม่ของคำว่าเศรษฐกิจและสังคมก็คือ กลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันมีระเบียบกฎเกณฑ์ และความเชื่อถือที่สำคัญๆ เหมือนหรือคล้ายคลึงกัน ร่วมกันประกอบกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการผลิตสินค้าและบริการ การแลกเปลี่ยนหรือซื้อขายสินค้าและบริการ และการบริโภคสินค้าเพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกในการที่จะแก้ไขปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ให้

การพัฒนา (Development)

การพัฒนา (development) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของคนในชุมชน และสังคมจากกระบวนการจัดการการเรียนรู้ในลักษณะของแผนงานหรือโครงการแล้วบริหารจัดการจนเกิดผลสัมฤทธิ์ของโครงการ เพื่อเพิ่มศักยภาพของตนเอง ชุมชน และสังคมให้ดีขึ้น”

ความหมายของการพัฒนาเศรษฐกิจ (Economic development)

การพัฒนาเศรษฐกิจหมายถึง กระบวนการ (Process) ที่จะนำไปสู่การเพิ่มขึ้นของอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของรายได้ที่แท้จริง (หรือผลิตภัณฑ์ประชาชาติ) ต่อบุคคลตลอดเวลาและต่อเนื่องกันไปอย่างสม่ำเสมอและเป็นระยะเวลานานและต้องพยายามลดหรือขจัดสถานะที่ไม่พึงปรารถนาของสังคม เช่น ความยากจน การว่างงาน การทำงานต่ำกว่าระดับการกระจายรายได้ไม่เท่าเทียมกันได้

การพัฒนาสังคม (Social development)

การพัฒนาสังคม คือ การปรับปรุงคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น เพื่อให้ปลอดจากความยากจน ความไม่รู้ ความเจ็บไข้ได้ป่วย และความหวาดหวั่น ตลอดจนมุ่งที่จะให้ประชาชนตระหนักถึงศักยภาพ ศักดิ์ศรี ความใฝ่ฝัน และความพึงพอใจในชีวิต

การพัฒนาสังคม หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่ดีทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง วัฒนธรรม เพื่อประชาชนจะได้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นทั้งทางด้านอาหาร ที่อยู่อาศัย การศึกษา สุขภาพอนามัย การมีงานทำ มีรายได้เพียงพอในการครองชีพ ประชาชนได้รับความเสมอภาค ความยุติธรรม มีคุณภาพชีวิต ทั้งนี้ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการเปลี่ยนแปลงทุกขั้นตอนอย่างมีระบบ (ที่มา : แผนพัฒนาสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์แห่งชาติ ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2545 -2549

ความมั่นคงของมนุษย์

ความมั่นคงของมนุษย์ หมายถึง การที่ประชาชนได้รับหลักประกันด้านสิทธิ ความปลอดภัย การสนองตอบต่อความจำเป็นขั้นพื้นฐาน สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรี ตลอดจน ได้รับโอกาสอย่างเท่าเทียมกันในการพัฒนาศักยภาพของตนเอง (ที่มา : ปรับจากคำนิยามตามแผนพัฒนาสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์แห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2545 -2549

ชุมชน

“ชุมชน” คือ หมู่ชน กลุ่มคนที่อยู่รวมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกัน และมีผลประโยชน์ร่วมกัน (ราชบัณฑิตยสถาน.2525. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน)

Alvin W. Gouldner กล่าวว่า ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนกลุ่มหนึ่ง ซึ่งครอบครองที่ดินร่วมกัน มีการดำเนินกิจกรรมของชีวิตส่วนใหญ่ร่วมกัน

Arnol W. Green ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยในพื้นที่เล็กๆ ติดต่อกันไป มีส่วนแบ่งปันในแนวทางของการใช้ชีวิตร่วมกัน

Chaless P. Loomis ชุมชน คือ ระบบสังคมหนึ่งซึ่งอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกัน และกระทำกิจกรรมประจำวันเพื่อสนองความต้องการร่วมกัน

Lowry Nelson ชุมชน คือ กลุ่มคนกลุ่มหนึ่งซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่ที่มีขอบเขตจำกัดแห่งหนึ่งมีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกันมีความสัมพันธ์และดำเนินกิจกรรมต่างๆร่วมกัน

อย่างไรก็ตามเราสามารถสรุปได้ว่า คำว่า ชุมชน หมายถึง พื้นที่ที่มีกลุ่มที่พักอาศัยของประชาชนในลักษณะใดก็ได้ที่อยู่ร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นในเมือง หรือ ชนบท โดยในด้านกายภาพมีสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิตร่วมกัน เช่น ถนนหนทาง ไฟฟ้า ประปา วัด โรงเรียน เป็นต้น และคนกลุ่มนี้มีลักษณะทางสังคมตลอดจนกิจกรรมทางสังคม และเศรษฐกิจ บางอย่างร่วมกันชัดเจน และขอบเขตของชุมชนจะมีอาณาบริเวณที่ชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นขอบเขตทางธรรมชาติ หรือขอบเขตที่สร้างขึ้นเองก็ตาม

การพัฒนาชุมชน

ความหมายทางการพัฒนาชุมชน คือ “การที่คนในชุมชนและสังคมโดยส่วนรวมร่วมกันดำเนินกิจกรรม เพื่อปรับปรุงความรู้ความสามารถของตนเอง และร่วมกันเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของตนเอง ชุมชน และสังคมให้ดีขึ้น”

ท้องถื่นหรือชนบท (Rural area)

ท้องถื่นหรือชนบท (Rural area) หมายถึง พื้นที่ที่อยู่นอกเขตเมือง โดยทั่วไปมีการตั้งถิ่นฐานเบาบางความหนาแน่นของประชากรน้อย มีความเป็นอยู่ในลักษณะของสังคมแบบชนบทการเกษตร ห่างไกลจากศูนย์กลางการบริหารและการบริการ ส่วนใหญ่การใช้ที่ดินในชนบทจะเป็นการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตร เช่น ที่นา ที่ปลูกพืชไร่ ที่ปลูกไม้ผล และไม้ยืนต้น เป็นต้น

ชุมชนชนบท (Rural community)

“ชุมชนชนบท” เป็นชุมชนในเขตชนบท มีความหนาแน่นของประชากรน้อย ผู้อยู่อาศัยมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน มีชีวิตความเป็นอยู่คล้ายคลึงกัน ยึดมั่นในขนบธรรมเนียม ประเพณี มีอาชีพเกษตรกรรม หรืออาชีพที่เกี่ยวข้อง (สนธยา พลศรี, 2545. พิมพ์ครั้งที่ 4. **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์)

เมือง (City)

เมือง (City) คือ ถิ่นตั้งรกรากของประชากรที่มีความหลากหลาย ทางด้านสังคม ที่มีขนาดใหญ่และหนาแน่น สังคมเมืองเมื่อเปรียบเทียบกับสังคมชนบทจะเป็นสังคมบริโภคนิยมมากกว่าที่จะเป็นสังคมผลิตสมาชิก มีอาชีพ หลากหลายเน้นด้านการบริการ เศรษฐศาสตร์ การศึกษา และการปกครอง แต่ขาดความสัมพันธ์ระดับบุคคล (Louis Wirth, 1938. “Urbanism as a Way of Life” from American Journal of Sociology. In R. T. LeGates and F. Stout (ed.). 2000. **The City Reader**. 2nd ed. pp. 97-105. London and New York: Routledge.)

ชุมชนเมือง (Urban community)

ชุมชนเมืองเป็นชุมชนที่มีความหนาแน่นของประชากรมาก (บางประเทศไม่ใช้เกณฑ์ความหนาแน่นของประชากร แต่ถือเอาจำนวน ประชากรในชุมชน เป็นสำคัญ เช่น

ชุมชนเมืองจะอยู่ภายใต้การปกครองรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง เช่น เทศบาล มหานคร และมีชุมชนย่อยๆ รวมอยู่ในบริเวณเหล่านี้ เช่น ตรอก ซอย ถนน หรือเรียกตามชื่อที่ตั้งของชุมชนต่างๆ เช่น บางเขน บางนา พระโขนง ลาดพร้าว เป็นต้น

ทรัพยากรมนุษย์ในชุมชน

หมายถึง คนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านในเขตพื้นที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลที่ถูกคัดเลือกเข้ามาเป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา

ผู้นำชุมชน

หมายถึง ผู้นำที่เป็นเจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล หรือผู้นำของกลุ่มตัวอย่างที่ถูกคัดเลือกเข้ามาศึกษา เช่น ผู้นำของกลุ่มอาชีพ ผู้นำของกลุ่มทางสังคม ผู้นำทางศาสนา หรือ แกนนำของชุมชนหมู่บ้านที่ถูกคัดเลือกมาเป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา เช่น คำนัน ผู้ใหญ่บ้าน

สมาชิกของชุมชน

หมายถึง ชาวบ้านที่เป็นสมาชิกของกลุ่มตัวอย่างที่ถูกคัดเลือกเข้ามาศึกษา

สินทรัพย์ชุมชน

หมายถึง สิ่งที่มีตัวตนหรือไม่มิตัวตนอันมีมูลค่าหรือคุณค่าต่อชุมชน ซึ่งเป็นกลุ่มชนหลายคนอยู่ร่วมกันอย่างผูกพันกัน และร่วมกันพัฒนา สร้างสรรค์ และใช้ประโยชน์จากสินทรัพย์ของชุมชนนั้น อันประกอบไปด้วย สินค้า บริการสิ่งประดิษฐ์ ศิลปวัฒนธรรม ท้องเที่ยว ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจชุมชน ศาสนา การศึกษา

มูลค่าเพิ่ม

หมายถึง การเปลี่ยนข้อมูล เป็นข่าวสาร เป็นความรู้ และสามารถนำไปสร้างมูลค่าเพิ่มก่อให้เกิดความฉลาดเฉลียว ในการปฏิบัติเปลี่ยนวิธีคิดในการทำงานให้สอดคล้องกับความต้องการทางสังคม จุดใดจุด ซึ่งการสร้างมูลค่าเพิ่มนี้ต้องการบริหารจัดการมาก ดังนั้นความรู้จะต้องแสวงหาความรู้ที่ทันสมัย มีการแบ่งปันความรู้อย่างถูกต้อง และสร้างมูลค่าเพิ่มให้เกิดขึ้น

การสื่อสาร (Communication)

คือกระบวนการของการถ่ายทอดข่าวสาร (message) จากบุคคลฝ่ายหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า ผู้ส่งสาร (source) ไปยังบุคคลอีกฝ่ายหนึ่งเรียกว่า ผู้รับสาร (receiver) โดยผ่านสื่อหรือช่องทางในการสื่อสาร (channel) เพื่อให้ผู้รับสารได้รับรู้และเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของผู้ส่งสารในความหมายเดียวกัน

การสื่อสารชุมชนแบบมีส่วนร่วม

หมายถึง ระบบการสื่อสารที่อาจจะใช้สื่อประเภทใดก็ได้ โดยดำเนินการตามหลักประชาธิปไตย มีลักษณะของการสื่อสารชุมชน คือ ระดับความง่ายของสื่อ ประเภทของเนื้อหา กลุ่มเป้าหมายวิธีการนำเสนอและความน่าสนใจ ทำให้รูปแบบการสื่อสารของชุมชนปัจจัยเกื้อหนุนต่อการสื่อสารเพื่อที่จะได้ทราบว่าชุมชนแต่ละชุมชนใช้สื่อด้านใด และนำมาเปรียบเทียบกันว่าแต่ละชุมชนใช้สื่อด้านไหนมากที่สุดและเป็นที่ยอมรับอย่างยิ่ง

นักประชาสัมพันธ์ชุมชนท้องถิ่น

หมายถึง เยาวชนรุ่นใหม่ที่มีความรู้ความสามารถในด้านการผลิตสื่อประชาสัมพันธ์ โดยดำเนินงานร่วมกับชุมชนในการผลิตสื่อเพื่อประชาสัมพันธ์ชุมชน มุ่งเน้นการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่ควบคู่ไปกับการพัฒนาองค์ความรู้สู่การปฏิบัติในชุมชนให้บังเกิดผลลัพธ์เชิงบูรณาการอย่างแท้จริง

นักวิจัย (Researcher)

นักวิจัย หมายถึง ผู้ที่ดำเนินการค้นคว้าหาความรู้อย่างเป็นระบบ เพื่อตอบประเด็นที่สงสัย โดยมีระเบียบวิธีอันเป็นที่ยอมรับในแต่ละศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งครอบคลุมทั้งแนวคิด มโนทัศน์และวิธีการที่ใช้ในการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล

เศรษฐกิจรากหญ้าและรากแก้ว (Grass – root Economy)

ภาษาเศรษฐศาสตร์ คำว่า รากแก้ว หมายถึง ภาคเศรษฐกิจที่แท้จริง (Real Sector) ที่ทำให้เกิดการสร้างงาน และสร้างรายได้แก่ประเทศชาติ และประชาชน เช่น อุตสาหกรรมต้นน้ำ ธนาคารพาณิชย์ รวมถึงบริษัทห้างร้านต่างๆ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 ยังให้ความหมายของ รากแก้ว ว่าเป็นรากหลักที่ยังลึกลงไปในดิน ซึ่งหมายถึง ไม้ยืนต้น หรือประชาชนรายใหญ่

ส่วนคำว่า รากหญ้า หรือ Grass roots ความหมายในทางเศรษฐศาสตร์ แปลว่า ประชาชนรายย่อย อุตสาหกรรมรายย่อย เช่น เอสเอ็มอี เกษตรกร และผู้ใช้แรงงาน เป็นต้น

เมื่อพิจารณาความหมายของคำว่า เศรษฐกิจ รากหญ้า และรากแก้ว นักวิจัยจึงให้คำจำกัดความใหม่ไว้ว่า เศรษฐกิจรากหญ้าและรากแก้ว หมายถึง ประชาชนรายย่อย อันประกอบไปด้วย ภาคส่วนชนบท ได้แก่ชุมชน กลุ่มชุมชน ภาคส่วนอุตสาหกรรมรายย่อย ร่วมกันเพื่อทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมของท้องถิ่นของตนจนก่อให้เกิดการสร้างงาน และสร้างรายได้แก่ประชาชนและประเทศชาติ ดังเหมือนการพัฒนาเศรษฐกิจระดับรากหญ้าสู่ระดับรากแก้วนั่นเอง